

УДК 378:37.015.31:614.253

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-1-40>

Ольга ЗАДОРЖНА,

orcid.org/0000-0002-1308-4333

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) olga.zadorozhna@lnu.edu.ua

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ В ФОРМУВАННІ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

У статті розглядаються роль та особливості освітнього середовища університету в формуванні гуманістичних цінностей у майбутніх медиків, адже інтеграція гуманістичних цінностей у освіту вищих медичних закладів відіграє ключову роль у професійному формуванні майбутніх фахівців, оскільки медична професія вимагає не тільки глибоких теоретичних знань і практичних навичок, але й високого рівня емпатії, співчуття та моральної відповідальності.

Лікарі, які виявляють емпатію та повагу до пацієнтів, створюють більш довірливі стосунки. Це сприяє кращій комунікації, що може призвести до точніших діагнозів та ефективнішого лікування. Пацієнти, які відчують підтримку та розуміння з боку лікарів, менш схильні до тривоги та депресії, що позитивно впливає на процес їхнього одужання. Гуманістичний підхід сприяє створенню більш здорового суспільства, у якому медична допомога доступна і спрямована на благо кожної окремої особи.

Зокрема, аналізуються структурні компоненти освітнього середовища (фізичний, соціальний, психологічний, педагогічний, інформаційний, культурний), які сприяють розвитку таких гуманістичних цінностей, як повага до гідності і прав людини, співчуття, емпатія, відповідальність, толерантність та професійна етика. Освітнє середовище університету відіграє ключову роль у формуванні цих цінностей, адже включає не лише академічні аспекти, такі як зміст навчальних програм та методи викладання, але й соціальні та культурні компоненти, що формують світогляд студентів.

В умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій, майбутні лікарі повинні не лише володіти високим рівнем професійних знань і навичок, але й бути здатними до етичного мислення та відповідальної поведінки. Гуманістичні цінності стають основою для ефективної та морально обґрунтованої медичної практики. Формування гуманістичних цінностей у лікарів є багатограним процесом, який вимагає систематичного підходу і постійної підтримки на всіх етапах професійної діяльності.

Ключові слова: *гуманістичні цінності, медична освіта, освітнє середовище, професійна підготовка, особистість, студент-медик.*

Olga ZADOROZHNA,

orcid.org/0000-0002-1308-4333

PhD in Pedagogy,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) olga.zadorozhna@lnu.edu.ua

THE ROLE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY IN THE FORMATION OF HUMANISTIC VALUES IN MEDICAL STUDENTS

The article deals with the role and features of the university educational environment in the formation of humanistic values among future medical professionals. The integration of humanistic values into higher medical education plays a key role in the professional development of future specialists, as the medical profession requires not only deep theoretical knowledge and practical skills but also a high level of empathy, compassion, and moral responsibility.

Doctors who show empathy and respect for their patients build more trusting relationships. It promotes better communication, which can lead to more accurate diagnoses and more effective treatment. Patients who feel supported and understood by their doctors are less prone to anxiety and depression, which positively affects their recovery process. A humanistic approach contributes to the creation of a healthier society, where medical care is accessible and aimed at the well-being of each individual.

In particular, the article analyzes the structural components of the educational environment (physical, social, psychological, pedagogical, informational, cultural) that contribute to the development of such humanistic values as respect for human dignity and rights, compassion, empathy, responsibility, tolerance, and professional ethics. The

university educational environment plays a key role in shaping these values, as it includes not only academic aspects such as curriculum content and teaching methods but also social and cultural components that shape students' worldviews.

In the context of globalization and rapid technological development, future doctors must not only possess a high level of professional knowledge and skills but also be capable of ethical thinking and responsible behavior. Humanistic values become the foundation for effective and morally justified medical practice. The formation of humanistic values in doctors is a multifaceted process that requires a systematic approach and continuous support at all stages of professional activity.

Key words: *humanistic values, medical education, educational environment, professional training, personality, medical student.*

Постановка проблеми. Формування особистості медика – це комплексний процес, який включає в себе ряд аспектів, пов'язаних із розвитком професійних навичок, етичних принципів, емоційної стійкості та гуманістичних цінностей. Важливим компонентом самовдосконалення та рефлексії студента-медика є його етичне та моральне зростання, що тісно взаємопов'язане з гуманістичними цінностями. Гуманізм у медицині підкреслює значення співпереживання, поваги до гідності та унікальності кожного пацієнта. Формування гуманістичних цінностей є фундаментальним для створення довірчих та турботливих відносин між лікарем та пацієнтом.

Актуальність передбачає дослідження формування гуманістичних цінностей як проблеми формування особистості, висвітлюючи освітнє середовище університету як один із ключових факторів впливу на розвиток особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка науковців займаються сутнісними характеристиками цінностей та їх значенням у житті особистості (І. Бех, М. Боришевський, О. Злобіна, О. Столярчук, Т. Титаренко); формуванням професійно-етичної культури майбутнього лікаря (Т. Корольова, О. Плахотнік, О. Мехед); формуванням гуманістичних цінностей у студентів-медиків (І. Тимошук, Н. Савчак, А. Могильник, О. Андрійчук); організаційно-педагогічними умовами виховної роботи в медичному коледжі (Х. Мазепа); проблемами створення освітнього середовища (О. Антонова, М. Братко, О. Писарчук, А. Цимбалару).

Метою статті є висвітлити особливості освітнього середовища вищого медичного закладу освіти в формуванні гуманістичних цінностей у студентів-медиків.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

- охарактеризувати важливість гуманістичних цінностей для майбутніх спеціалістів медичної сфери;

- обґрунтувати теоретичні аспекти створення освітнього середовища вищого навчального закладу медицини, а також визначити його складові компоненти для формування гуманістич-

них цінностей у майбутніх спеціалістів медичної галузі.

Виклад основного матеріалу. Теоретики педагогічних наук кінця ХХ – початку ХХІ століття (Г. Ващенко, І. Зазюн, В. Сухомлинський, Дж. Дьюї, П. Фрейре, К. Роджерс та інші) стверджували, що гуманістична спрямованість є важливою складовою реформування освіти. Гуманітаризація і гуманізація освіти створюють надійну основу для збереження і відтворення найважливіших людських моральних цінностей. Інтенсивний розвиток інтеграційних процесів у соціокультурній та освітній сферах на світовій арені супроводжується більш активною взаємодією різних культур і посиленням ролі гуманістичних традицій та відносин. Гуманістичні цінності сприяють формуванню відповідальної та свідомої особистості, здатної аналізувати життя і будувати систему своїх знань як досвід, спрямований на пошук істини.

Одним із принципів державної політики в освіті, яка ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки, про що зазначено в законодавчих документах: Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України»; Наказ МОН від 07.02.2024 № 141 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання»; Наказ МОН від 16.07.2015 № 768 «Про національно-патріотичне виховання в системі освіти»; Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої цінності. Реформування сучасної освіти на основі гуманістичної педагогіки спрямоване на виховання особистості, що характеризується особистісною та професійною мобільністю, толерантністю, сприйнятливістю до демократичних цінностей суспільства, новою українською ментальністю та здатністю до взаємодії в умовах полікультурного середовища.

З огляду вище зазначеного, вважаємо, що гуманістичні цінності є однією з ключових складових процесу формування професії майбутнього лікаря, адже впливають на всі аспекти його діяльності,

від ставлення до пацієнтів і колег до професійної етики та соціальної відповідальності, а саме:

• **емпатія та співчуття:**

– *пацієнт-орієнтований підхід*: лікар, який має високий рівень емпатії та співчуття, здатен краще зрозуміти потреби та переживання пацієнта, що сприяє встановленню довірливих стосунків і ефективнішому лікуванню;

– *психологічна підтримка*: співчутливий лікар забезпечує пацієнтам психологічну підтримку, що важливо для їхнього морального і емоційного стану під час хвороби.

• **повага до гідності та прав пацієнтів:**

– *конфіденційність*: лікар, який поважає права пацієнтів, забезпечує конфіденційність медичної інформації;

– *інформована згода*: такий лікар завжди інформує пацієнтів про всі аспекти їхнього лікування та отримує їхню згоду на проведення медичних процедур.

• **етичні стандарти:**

– *чесність та прозорість*: дотримання етичних стандартів допомагає лікарю бути чесним з пацієнтами, що сприяє побудові довіри;

– *професійна відповідальність*: етичний лікар завжди виконує свої професійні обов'язки сумлінно, дбаючи про добробут пацієнтів.

• **соціальна відповідальність:**

– *профілактика захворювань*: лікар, котрий орієнтований на гуманістичні цінності, активно бере участь у програмах профілактики захворювань і здорового способу життя;

– *суспільна діяльність*: такий лікар може бути залученим до суспільних проєктів, спрямованих на покращення здоров'я населення та доступності медичної допомоги.

• **професійний розвиток:**

– *безперервне навчання*: лікар, який цінує гуманістичні принципи, постійно вдосконалює свої знання та навички, щоб надавати найкращу медичну допомогу;

– *інновації в медицині*: гуманістично орієнтований лікар відкритий до нових методів лікування та технологій, які можуть покращити якість медичних послуг.

• **міжособистісні відносини:**

– *командна робота*: гуманістичні цінності сприяють кращій взаємодії з колегами, що важливо для ефективної командної роботи в медичних закладах;

– *взаємоповага*: лікар, який дотримується гуманістичних принципів, поважає своїх колег та пацієнтів, що створює позитивну робочу атмосферу.

Таким чином, університетське середовище має багатогранний вплив на формування майбутнього лікаря, забезпечуючи його не лише необхідними знаннями та навичками, але й виховуючи етичні цінності, соціальні навички та емоційну стійкість. Лише освітнє середовище університету, побудоване на інтеграції науки, освіти та культури, забезпечує підготовку висококваліфікованих, етичних і гуманістично орієнтованих медичних фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні обов'язки і надавати високоякісну медичну допомогу.

Загальновідомо, що середовище є одним з чотирьох основних чинників, які впливають на розвиток особистості (поряд зі спадковістю, діяльністю та вихованням) (Бех, 2005: 4). Особливість середовища полягає в тому, що його вплив сприймається суб'єктом підсвідомо, завдяки чому воно має великий вплив на формування особистості.

Методологічними основами сучасних досліджень теорії середовища стали: *системний підхід*: вивчає середовище як складну структуру з численними рівнями, зв'язками та відносинами між елементами, що дозволяє забезпечити особистісний розвиток на соціально-педагогічному, педагогічно-організаційному та психолого-педагогічному рівнях; *діалогічний підхід*: відображає соціологічне розуміння середовища, яке полягає у встановленні взаємодії всіх суб'єктів, що знаходяться у відкритих і рівноправних відносинах для досягнення прогнозованих кінцевих результатів; *особистісно-орієнтований підхід*: визначає природні особливості кожної особистості та надає можливості для більш повного розкриття здібностей.

Аналізуючи поняття «середовище», слід зазначити, що цей термін активно використовується в сучасній вітчизняній і зарубіжній фаховій літературі, проте однозначності в його трактуванні немає. Зокрема, А. Цимбалару вказує на те, що в загальному педагогічному визначенні зміст терміну зводиться до оточення (Цимбалару, 2009). Н. Мойсеюк визначає середовище як реальну дійсність, в умовах котрої відбувається розвиток особистості (Мойсеюк, 2007: 175).

На нашу думку, найбільш повним та узагальненим є визначення, наведене у Великому тлумачному словнику української мови: середовище – це сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму. Зовнішнє середовище – середовище, що оточує об'єкт. 2. Соціально-побутові умови життя людини; оточення. Навколишнє соціальне середовище – сукупність людей, зв'язаних спіль-

ністю життєвих умов, занять, інтересів» (Бусел, 2009: 1309).

З урахуванням функціональних особливостей освітнього середовища конкретизуємо його структурні компоненти. На основі аналізу фахових джерел можемо зазначити, що існує певна різноманітність поглядів науковців щодо визначення складових освітнього середовища. Відповідно до мети нашого дослідження, нам імпонує думка О. Писарчук, яка визначає та описує наступні складові компоненти освітнього середовища: просторово-предметний (архітектура будівлі, умови, засоби навчально-виховного процесу), психолого-дидактичний (побудова навчально-виховного процесу шляхом підбору форм та методів, які відповідають психолого-фізіологічним властивостям розвитку суб'єктів), соціально-комунікаційний (міжособистісна взаємодія суб'єктів освітнього середовища, зумовлена впливом культури, соціальних норм) та пізнавально-мотиваційний (організація навчання та виховання на основі залучення емоційно-вольової сфери суб'єктів освітнього середовища) (Писарчук, 2020: 45).

Аналіз науково-педагогічної літератури дає нам змогу виокремити в формуванні гуманіс-

тичних цінностей у студентів-медиків наступні структурно-функціональні компоненти освітнього середовища, а саме: фізичний, соціальний, психологічний, педагогічний, інформаційний і культурний компоненти (табл. 1).

Вище нами наведені складові забезпечують всебічний розвиток гуманістичних цінностей у майбутніх лікарів, сприяючи формуванню етично свідомих, співчутливих та компетентних медичних працівників.

Висновки. Формування гуманістичних цінностей у студентів-медиків є критично важливим компонентом їхньої професійної підготовки. Освітнє середовище, зокрема, вищого медичного навчального закладу, відіграє ключову роль у цьому процесі та забезпечує комплексну взаємодію фізичних, соціальних, психологічних, педагогічних, інформаційних та культурних компонентів, які сприяють розвитку не лише професійних навичок, але й етичних принципів та емпатії. Викладачі, навчальні програми, практичний досвід середовища створюють умови для етичного та морального зростання майбутніх лікарів, підкреслюючи значення співпереживання, поваги до гідності та унікальності кожного пацієнта. Інтеграція науки, освіти та культури в навчальний процес сприяє підготовці висококвалі-

Таблиця 1

Компоненти освітнього середовища при формуванні гуманістичних цінностей у студентів-медиків

фізичний	соціальний	психологічний	педагогічний	інформаційний	культурний
Навчальні бази: сучасні медичні навчальні установи, симуляційні центри, лабораторії, клінічні бази для практичної підготовки.	Взаємодія та підтримка: сприяння колегіальності та взаємоповазі між студентами, викладачами та медичним персоналом.	Емоційна підтримка: створення атмосфери, де студенти почувуються безпечно та підтримано, особливо під час клінічної практики.	Навчальні програми: включення в навчальні плани курсів з медичної етики, психології, соціології, комунікативних навичок.	Доступ до інформації: забезпечення студентів доступом до медичних бібліотек, електронних ресурсів, баз даних, наукових журналів.	Виховні заходи: організація медичних волонтерських проєктів, участь у соціальних та громадських ініціативах.
Обладнання: новітні медичні технології, навчальні манекени, моделі для відпрацювання практичних навичок	Комунікація: розвиток ефективних навичок спілкування з пацієнтами, їхніми родичами та медичним персоналом	Етична підготовка: навчання емпатії, етичним нормам та принципам медичної етики.	Методики викладання: інтерактивні методи навчання, кейс-метод, рольові ігри, дискусії, симуляційне навчання.	Навчальні ресурси: мультимедійні матеріали, відео-лекції, онлайн-курси.	Міжнародна співпраця: обмін досвідом з іншими медичними навчальними закладами, участь у міжнародних конференціях та семінарах.

ліфікованих, етичних і гуманістично орієнтованих медичних фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні обов'язки і надавати високоякісну медичну допомогу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні складових якостей та особистісних характеристик студентів для формування гуманістичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Принципи сучасної освіти. Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Київ. 2005. № 4. С. 5–27.
2. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь. ВТФ «Перун». 2009. – 1736 с.
3. Державна Національна програма Освіта (Україна – XXI століття). Київ. Райдуга. 1994.
4. Мойсеюк Н. Педагогіка. [навчальний посібник] Київ. ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика». 2007. – 656 с.
5. Писарчук О. Освітньо-розвивальне середовище як фактор підвищення якості підготовки майбутніх учителів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2020. № 2. С. 44–51.
6. Цимбалару А. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір». URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm

REFERENCES

1. Bekh I. (2005) Pryntsypy suchasnoi osvity. [Principles of modern education] Pedahohika i psykholohiia: zb. nauk. pr. – Pedagogy and psychology: coll. of science papers, 4, 5–27. [in Ukrainian].
2. Busel V. (2009) Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] «Vydavnycho-torhova firma»Perun» – «Publishing and Trading Company «Perun». [in Ukrainian].
3. Derzhavna Natsionalna prohrama Osvita (Ukraina – XXI stolittia) (1994) [State National Program «Education (Ukraine – 21st century)»] Raiduha – Raiduha. [in Ukrainian].
4. Moiseiuk N. (2007) Pedahohika. [Pedagogy] navchalnyi posibnyk VAT «Bilotserkivska knyzhkova fabryka» – study guide Open Joint-Stock Company «Bilotserkivska book factory». [in Ukrainian].
5. Pysarchuk O. (2020) Osvitno-rozvyvalne seredovyshche yak faktor pidvyshchennia yakosti pidhotovky maibutnikh uchyteliv. [Educational and developmental environment as a factor in improving the quality of training of future teachers] Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika – Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy. 44–51. [in Ukrainian].
6. Tymbalaru A. (2009) Komponentno-strukturnyi analiz poniattia «osvitnii prostir». [Component-structural analysis of the concept of «educational space»] URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm [in Ukrainian].